

Monika Tyrakowska, Aneta Wróblewska

CIERPIEĆ W CISZY, CZY PUBLICZNIE? POSTĘPOWANIE Z OFIARĄ ZGWAŁCENIA

Od postawy policjanta – jego sposobu myślenia, wiedzy, przekonań, zachowania, okazywania emocji – wobec ofiary zgwałcenia, zależy to, czy ochroni ją od wtórnej wiktyimizacji. Niniejszy artykuł stawia sobie za cel opisanie modelowej postawy policjanta w trakcie przyjmowania zawiadomienia o przestępstwie.

Do przestępstwa zgwałcenia dochodzi codziennie. Ma to miejsce niekiedy tuż obok nas - u sąsiadów, znajomych, a nawet we własnym domu. Ciemnej liczby przestępstw seksualnych nikt nawet nie stara się oszacować. Co takiego knebluje usta ofiary, że tak często nie zgłasza przestępstwa, a w otoczeniu społecznym, choć coś wiedzą, przeczuwają, panuje zмова milczenia?

Dlaczego ta osoba czuje wstyd? Przecież gwałt był zadany wbrew jej woli. Ze swej strony ani intencją, ani działaniem nie przekroczyła zasad moralnych. Niemniej jednak „sam fakt osobistego uczestnictwa w tej niecnej sytuacji czyni, że wstyd się pojawia. (...) Sam fakt uczestniczenia w wydarzeniu obejmującym intymną sferę hamuje przed ujawnieniem go. Jest to lęk przed wstydem.”¹

Alternatywą dla palącego wstydu i ciężaru tajemnicy jest „ekshibicjonizm”, wystawienie się na publiczną ocenę, czasowe zrezygnowanie z prywatności, intymności. Źródłem wstydu jest „nie tyle zdarzenie, jakkolwiek mocne w swoim rodzaju, ile subiektywna ocena, interpretacja, spostrzeżenie i przewidywanie stanowiska innych osób i ich potencjalne oskarżenie pokrzywdzonej o niezachowanie należytej ostrożności, że nie była wystarczająco waleczna itp.”²

Ofiara staje przed dylematem: cierpieć w ciszy, czy publicznie?

Policjanci zdają sobie sprawę, że liczba zgłaszanych zgwałceń to jedynie wierzchołek góry lodowej. Ofiary nie zgłaszają zgwałcenia z uwagi na:

- długotrwałą i poniżającą procedurę, brak poszanowania prywatności osoby, oceniania czy ofiara „warta była grzechu?” (wtórna wiktyimizacja),
- brak zaufania do organów ścigania, niewiarę w skuteczność systemu prawnego,
- obawę przed utratą prywatności, niejednokrotnie w sytuacji gwałtu małżeńskiego, hołdowanie zasadzie wziętej z „Moralności pani Dulskiej”, że „domowe brudy należy prać we własnym domu”³,
- obawę przed niewiarą otoczenia (jak udowodnić, gdy nie ma widocznych obrażeń ciała, że w jej zachowaniu nie było prowokacji?, jak się wytłumaczyć z braku wyobraźni, lekkomyślności i zlekceważenia zagrożenia?),
- strach przed zemstą, bo agresywny seksualnie sprawca jest również agresywny w innych sferach życia,
- obawę przed odrzuceniem przez partnera „zbrukanej” przez gwałciiciela ofiary,
- obawę przed potępieniem społecznym, spoglądanie z wyższością i obrzydze-

¹ Zaleski Z., Od zawiści do zemsty, Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998, s. 234.

² Ibidem, s. 235

³ Zapolska G., Moralność pani Dulskiej, wyd. GREG, 2000.

niem, insynuacje o prowokowaniu losu krótką spódniczką, kokieterijnym uśmiechem,

- stłumienie i wyparcie traumatyzującego przeżycia,
- amnezję psychogenną,
- zaprzeczanie skutkom zgwałcenia i in.

Dlaczego niejednokrotnie ofiara zgwałcenia czuje w sobie winę za to, co się wydarzyło? Dlaczego wyrzuca sobie, że miała na sobie krótką spódnicę, że być może w jej zachowaniu była kokieteria, że spożywała alkohol itd. W co lepiej jest wierzyć: czy w to, że długa spódnica, poważne zachowanie, nie spożywanie alkoholu zapobiegną staniu się ofiarą przestępstwa, czy też, że może się to stać o każdej porze - w dzień czy w nocy - niezależnie od tego, w co osoba będzie ubrana i jak będzie się zachowywała? W co lepiej wierzyć: że świat jest przewidywalny i nasze bezpieczeństwo leży w naszych rękach, czy też w to, że w każdej chwili możemy stać się ofiarą przestępstwa?

Policjant, rozmawiając z ofiarą zgwałcenia, rozmawia z osobą, która doświadczyła nie tylko skutków fizycznych⁴ zgwałcenia, ale i emocjonalnych, psychicznych⁵. Rozmawia z osobą, która straciła poczucie mocy sprawczej, bo jej wola nic nie znaczyła, straciła poczucie, że świat, w sumie rzeczy, jest przyjazny.

Syndrom pourazowy gwałtu⁶ przebiega fazowo. W **fazie pierwszej** zaznacza

się silne przeżywanie sytuacji urazowej, tj. strachu, szoku, niedowierzania, upokorzenia, wstydu, poczucia winy. Pojawiają się tu dolegliwości somatyczne wywołane z jednej strony uszkodzeniami fizycznymi, z drugiej strony będące reakcją psychiczną na przeżyty uraz. Objawami tymi są: bóle głowy, zmęczenie, napięcie mięśniowe, problemy ze snem, brak apetytu, problemy ginekologiczne. Po upływie około 2-3 tygodni po gwałcie następuje **faza druga**, w której pojawia się potrzeba reorganizacji własnego życia, najczęściej jest to odsunięcie się od otoczenia, rozwijają się również różnego rodzaju fobie (najczęstszą postacią jest potrzeba nieustannego mycia się).

Emocjonalne reakcje ofiary mogą się wyrażać dwojako, tj. pełne wyrazu, ekspresyjne lub obronne.

Reakcje pierwszego typu, tj. ekspresyjne, rozmówca może obserwować zarówno na twarzy ofiary, jak i w postaci mowy ciała. Strach, złość, lęk będą się nasilać podczas zadawania pytań drażliwych, ofiara może również szlochać, płakać, kiedy będzie opisywała specyficzne działania napastnika. Osoba biorąca udział w przesłuchaniu powinna być świadoma tego, że niektóre osoby pokrzywdzone mogą się śmiać, czy uśmiechać w trakcie wypowiedzi, które są dla nich szczególnie wstydlive, w ten sposób zasłaniają swoje zakłopotanie. Takie reakcje nie są czymś niezwykłym i oznaczają lęk, a nie rozbawienie.

W przypadku reakcji obronnych stany emocjonalne ofiary nie są obserwowalne bezpośrednio. Ofiara może prezentować się jako opanowana emocjonalnie, potrafiąca się zdystansować do tego, co się stało. Emocje są kontrolowane, maskowane, ukrywane, tłumione. Spokój nie jest zazwyczaj oznaką ukrywania faktów, lecz raczej kłopotów z mówieniem i zbieraniem myśli w trakcie składania zeznań, jest oznaką tego, że osoba nie daje sobie prawa na wyrażanie w pełni swoich emocji.

Jak policjant ma rozmawiać z ofiarą zgwałcenia, by ten kontakt nie stał się doświadczeniem wtórnej wiktymizacji (ponownym przeżyciem upokorzenia, złości,

⁴ Uszkodzenia (od zranień do uszkodzeń narządów wewnętrznych), niechciana ciąża, problemy ginekologiczne, HIV/AIDS, chroniczny ból miednicy, bóle głowy, ogólne osłabienie, i in.

⁵ Depresja, strach, niepokój, zaniżona samoocena, dysfunkcje seksualne, problemy z odżywianiem, zaburzenia obsesyjno – kompulsywne, niepodejmowane wcześniej zachowania ryzykowne, zachowania autodestrukcyjne, które mogą posunąć się aż do samobójstwa bądź zabójstwa sprawcy.

⁶ Ang. rape trauma syndrome został wprowadzony w 1974 r. przez Burgess i Holmstrom, którzy przeprowadzili badania ze 146 ofiarami przestępstwa na tle seksualnym zaraz po czynie oraz po upływie 4-6 lat od chwili zdarzenia. Pozwoliło to na wyodrębnienie problemów ofiar gwałtów, jakich doświadczają po zdarzeniu.

bezsilności, w związku z tym, że ofiara, zgłaszając przestępstwo została potraktowana lekceważąco, pobieżnie, bez szacunku)?

W przypadku przestępstwa zgwałcenia doświadczenie, wiedza i umiejętności policjanta potrzebują dopełnienia poprzez jego wrażliwość, uważność, wyczuwanie problemu i świadomość tego, co dzieje się z ofiarą. Policjant, aby godnie potraktować ofiarę, musi zweryfikować stereotypy na temat zgwałcenia, przykładowo takie jak:

- Gwałt to seks,
- Kobiety głośno mówią o gwałcie, żeby się zemścić,
- Ofiary gwałtu sprowokowały go, bo chciały być zgwałcone,
- Tylko nieporządne kobiety bywają zgwałcone,
- Gwałt w małżeństwie nie istnieje,
- Kiedy kobieta mówi „nie”, często myśli „tak”,
- Jeśli ofiara nie stawiała oporu, to nie był gwałt,
- Skąpy ubiór kobiety prowokuje gwałciiciela do gwałtu⁷

i wiele innych. Czy gdyby ofiarą zgwałcenia została żona, narzeczona, siostra, matka policjanta, to czy nadal posługiwałby się tymi stereotypami? Okazuje się, że w takim przypadku nie pasują one do konkretnych, bliskich mu osób. Niejednokrotnie, w zależności od „reputacji” ofiary, policjant okazuje postawę potępienia i niedowierzania, np. gdy ofiara prowadzi bogate życie seksualne, a współczucie i szacunek okazuje jedynie tym ofiarom, o których sądzi, że są „porządne”, czyli seksualnie niewidoczne w sferze społecznej. Tak więc jednym odmawia prawa przeżywania poczucia krzywdy, innym natomiast je przyznaje.

Policjant, jak każdy człowiek, żyje/funkcjonuje w określonym kontekście społecznym, w mniejszym, bądź większym stopniu nasiąkł mitami i stereotypami dot. przemocy seksualnej. A stereotypy, siłą rzeczy chronią od refleksji. W subiektyw-

nym odczuciu są „słuszne” i „oczywiste,” bo nie podlegają rewizji i refleksji. Od stereotypów nie jest wolna również i ofiara zgwałcenia, niejednokrotnie pogrążając się w trudnym do udźwignięcia poczuciu winy za to, na co ją dotknęło.

To, w jaki sposób policjant potraktuje pokrzywdzoną/ego, będąc pierwszą osobą po zdarzeniu, wiele znaczy dla ofiary w późniejszym czasie. Osoba skrzywdzona, upokorzona dokonaniem na niej przestępstwem, jest wtedy bardzo delikatna i bezbronna. Działa tu *efekt pierwszeństwa*⁸. Ofiara pamięta bardzo długo ten pierwszy kontakt z policjantem, kiedy czuła się najsłabsza i potrzebowała najwięcej pomocy.

W rozmowach z policjantami prowadzonymi sprawy o zgwałcenia często pojawia się motyw roboczego podziału gwałcenia na „zgwałcenia czyste” („książkowe”, nie pozostawiające wątpliwości, co do winy sprawcy) oraz „inne zgwałcenia”, „pseudogwałty”, na „ofiary niewinne” i „ofiary, które same zasłużyły na to, co je spotkało”. Takie nastawienie i myślenie takimi kategoriami może rodzić obawę, że postępowanie karne w sprawach o zgwałcenia może łatwo przerodzić się w proces przeciwko ofierze, która musi udowodniać, że nie przyczyniła się do przestępstwa.

Na ratunek zgwałconej kobiecie

Pomoc bezpośrednio po zdarzeniu jest niezmiernie ważna, gdyż ofiara jest przerażona i pełna obaw, że napastnik może powrócić. Najczęściej osoba pokrzywdzona otrzymuje ją na pogotowiu, policji, albo też w ośrodku interwencji kryzysowej.

Pierwsza pomoc powinna obejmować:

1. **Przeprowadzenie badania lekarskiego** - dobrze, jeśli robi to osoba tej samej płci (nierzadko zdarza się, że u ofiar zgwałcenia występuje generalizacja lęku związanego z płcią sprawcy); badanie musi być wykonane w kierunku

⁷Jeśli jesteś ofiarą gwałtu. Poradnik prawny dla kobiet, pod red. J. Korpala, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2004.

⁸Efekt pierwszeństwa - pierwsza informacja stanowi punkt odniesienia dla kolejnych informacji, jakie do nas docierają.

wykluczenia ciąży oraz zakażeń przenoszonych drogą płciową, a także zabezpieczenia ewentualnych śladów dokonanego czynu. Pamiętać tu należy, że ślady i dowody policjant ma obowiązek zabezpieczyć niezależnie od tego, czy pokrzywdzona złożyła wniosek o ściganie i ukaranie sprawcy, czy nie (art. 17 §2 kpk). Jeśli nawet nie złożyła wniosku w dniu składania zawiadomienia i przesłuchania, może to przecież uczynić aż do czasu przedawnienia ścigania danego przestępstwa.

Obowiązki lekarza wobec ofiary zgwałcenia:

- a) dokonanie obdukcji:
 - stwierdzenie, czy odbyto stosunek,
 - stwierdzenie, czy są obrażenia związane z użyciem siły,
 - ocena ewentualnych uszkodzeń w obrębie krocza i narządów płciowych,
- b) zabezpieczenie materiału do dalszych badań diagnostycznych:
 - wymaz bezpośredni - na szkiełko (zabezpieczone – cytofix),
 - materiał do oznaczeń enzymatycznych: fosfatazy kwaśnej itp.,
 - wymaz do badań bakteriologicznych,
 - wymaz ze sklepień pochwy - zabezpieczenie materiału do badań genetycznych,
- c) zabezpieczenie materiału dowodowego (zabezpieczenie śladów: włosy, nitki, itp.),
- d) zabezpieczanie przed ewentualną ciążą:
 - stwierdzenie, czy kobieta nie jest w ciąży obecnie,
 - na życzenie pacjentki - podanie środka antykoncepcji postkoitalnej (jedynym zarejestrowanym w Polsce środkiem jest Postinor Duo),
- e) obserwacja i ewentualne leczenie w kierunku chorób przenoszonych drogą płciową,
- f) przepisanie antybiotyków jako ochrona przed infekcją,
- g) przeprowadzenie kontrolnego testu

ciążowego po 3 tygodniach lub w przypadku braku krwawienia,

- h) na życzenie pacjentki - wypisanie wniosku o aborcję.

2. **Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchanie osoby zgwałconej** - właściwa procedura przesłuchania zakłada:

2.1. **Nawiązanie kontaktu z ofiarą**

Pierwszy kontakt z ofiarą przestępstwa często determinuje jakość przeprowadzanego przesłuchania. Na tym etapie należy ocenić stan emocjonalny pokrzywdzonej osoby i spróbować nawiązać z nią kontakt. Biorąc pod uwagę skutki zgwałceń oraz ich objawy, ofiary przestępstw seksualnych powinny być przesłuchiwane w warunkach stwarzających poczucie bezpieczeństwa i komfortu. Ponadto miejsce przesłuchania powinno być ciche, bezpieczne, zapewniające brak zakłóceń ze strony osób trzecich. Niezbędnym warunkiem jest odseparowanie ofiar i sprawców. Dla zgwałconej kobiety ważne jest często, aby w trakcie przesłuchania towarzyszyła jej bliska osoba.

Należy pozwolić ofierze dokonywać małych wyborów, to będzie dawało jej poczucie kontroli nad sytuacją, w której się znalazła. Warto na przykład zapytać pokrzywdzą osobę, czy woli rozmawiać z kobietą czy mężczyzną oraz zapytać, gdzie woli usiąść, czy chce się czegoś napić, czy potrzebuje czasu na zebranie myśli. Wiele ofiar może nie mieć śmiałości odpowiedzieć na to pytanie. Można zapytać o to jeszcze raz później, kiedy udzielenie odpowiedzi będzie dla osoby pokrzywdzonej łatwiejsze. Kiedy kontakt zostanie nawiązany, ofierze będzie nieco łatwiej mówić. Wskazaniem jest także zapytanie się, jak chciałaby, aby się do niej zwracać (nie należy zwracać się do niej po imieniu, bez jej zgody). Czasami pokrzywdzona woli opisać zdarzenie swoimi słowami, a czasami tylko odpowiadać na zadane jej pytania. Istotne jest, aby wyjaśnić pokrzywdzonej osobie, jak będzie przebiegała dalsza część spotkania.

2.2. Wysłuchanie historii zgwałcenia, którą ofiara opowiada własnymi słowami

Przesłuchanie ofiary powinno rozpocząć się od wyjaśnienia celu przeprowadzanego wywiadu oraz umożliwienia osobie pokrzywdzonej spontanicznej wypowiedzi. Bezpośrednio po napaści ofiara może przeżywać krańcowy stres, może być też zdezorientowana. Należy pozwolić, aby opowiadała o zdarzeniu w taki sposób, który w danej chwili nie sprawia jej trudności, pozwalając jej mówić tak długo, jak tego potrzebuje. Wskazane jest wspieranie emocjonalne za pomocą pozawerbalnych zachowań, takich jak skinienie głową, przytakiwanie. Na tym etapie przesłuchania nie należy wchodzić w szczegóły i narzucać własnego porządku opowiadania. Dopiero potem można przejść do fazy zadawania pytań. Podążaj za tym, co opowiada ofiara. Korzystaj z technik prowadzenia wywiadu takich jak: pytania podtrzymujące wątek (*więc powiedziała pani... ,co miała pani na myśli..., może pani podać jakiś przykład?*), parafrazowanie (*jeśli dobrze zrozumiałem, to...* (streszczenie swoimi słowami wypowiedzi osoby, z którą rozmawiamy) *Z tego, co usłyszałem, powiedziała pani, że...*), powtarzanie (ofiara: *...i on popchnął mnie na łóżko...* policjant: *rozumiem... na łóżko...*).

Pytania powinny być sformułowane jasno i precyzyjnie. Język musi być dostosowany do możliwości zrozumienia przez osobę przesłuchiwaną. Ważne, by zadawać pytania otwarte, unikać natomiast pytań zamkniętych i sugerujących. Istotne jest zastosowanie metod aktywnego słuchania i odzwierciedlania uczuć pokrzywdzonej⁹. Daje jej to poczucie bycia słuchaną i rozumianą. Należy zwrócić uwagę na to, co mówi i jak wyraża uczucia:

- winy - *nie powinienam tamtędy iść tak późną porą* – powiedz: *miałaś prawo iść tamtędy, po prostu nie przypuszczałaś, że możesz stać się ofiarą przestępstwa,*

⁹ Nazywanie emocji przeżywanych przez pokrzywdzoną, jeśli ona sama nie potrafi ich nazwać, np. „słyszę smutek w pani głosie”, „widzę, że jest pani zakłopotana” itd.

- strachu - *pytał mnie, czy zawiadomię policję* – powiedz: *teraz jesteś bezpieczna,*
- upokorzenia - *nie chciałam robić tego* – powiedz: *nie miałaś żadnego wyboru w tej sprawie.*

Używaj terminologii zgodnej z poziomem wykształcenia osoby pokrzywdzonej. Używaj przystępnego języka, który nie jest językiem prawniczym. Mów krótko, powoli, prostymi zdaniami. Zamiast *opowiedz mi o gwałcie*, zapytaj się lepiej *proszę opisać mi to zdarzenie/napaść*. Zamiast stwierdzenia *co robiłaś na zewnątrz tak późno*, daj ofierze sposobność do opowiedzenia, co się zdarzyło *proszę opisać, co poprzedzało napaść*. Zamiast formułować pytanie: *dlaczego z nim nie walczyłaś*, zapytaj: *czy była sposobność, aby się sprzeciwić sprawcy*.

Przez cały czas rozmowy powinno być jasne dla ofiary, że zagadnienia siły, kontroli, gniewu, agresji a nie płciowość są istotne dla przestępstwa.

2.3. Wyjaśnienie pokrzywdzonej, jakie są konsekwencje złożenia doniesienia o zgwałceniu

Są trzy kategorie konsekwencji, o których należy poinformować ofiarę.

- **Konsekwencje medyczne**
Skutki medyczne są dla pokrzywdzonej najważniejsze. Pamiętaj, aby zawsze dać osobie przesłuchiwanej czas na zadawanie pytań, jeśli coś nie jest dla niej jasne. Pamiętaj, że często ofiara jest w szoku, a informacje, które jej podajesz, słyszy po raz pierwszy. Jest naturalne, że może czegoś nie rozumieć. To, co dla ciebie jest oczywiste, dla pokrzywdzonej najczęściej jest czymś nowym. Sprawdzaj również, czy ofiara rozumiała to, co zostało przez ciebie powiedziane.
- **Konsekwencje prawne**
Teraz wyjaśnij ofierze, jakie są prawne konsekwencje zgłoszenia zdarzenia, dotyczące pokrzywdzonej i podejrzanego. Zrób to powoli i gruntownie.
- **Konsekwencje emocjonalne**
Proces składania zawiadomienia o przestępstwie seksualnym jest dla osoby po-

krzywdzonej czymś zupełnie nowym i może powodować olbrzymie emocjonalne obciążenie. Upewnij się, czy ofiara jest do tego przygotowana.

Teraz możesz powiedzieć ofierze, jakie warunki muszą zaistnieć, aby można było podjąć kroki prawne. Nie zapomnij zapytać pokrzywdzonej, przez kogo chciałaby być przesłuchana (kobietę czy mężczyznę), niezależnie od tego, czy wcześniej odpowiedziała już na to pytanie.

2.4. Poprowadzenie przesłuchania związanego ze złożeniem doniesienia

Jeżeli ofiara decyduje się oficjalnie złożyć zawiadomienie, możesz wszcząć postępowanie. Pierwsza rozmowa nie miała formalnego charakteru. Druga rozmowa jest już oficjalna i polega na szczegółowym przesłuchaniu ofiary oraz sporządzeniu protokołu. Na początku powinienes uprzedzić pokrzywdzoną osobę o tym, że w tej części rozmowy będziesz pytał o szczegóły dotyczące zgwałcenia oraz podać powód, dla którego to robisz. Rozmawiaj o szczegółach zgwałcenia tak, by zebrać jak najwięcej informacji. Pomocna może okazać się tutaj wiedza psychologiczna oraz wypracowana na jej podstawie metoda przesłuchania świadka, która ostatnio coraz częściej jest stosowana, tj. przesłuchanie poznawcze (zwana również wywiadem kognitywnym). Szczególnie ze względu na to, że opowiadanie o szczegółach zgwałcenia często wiąże się z nawrotem intensywnych emocji.

Ze względu na specyfikę postępowania z ofiarami przemocy, zwłaszcza z ofiarami przestępstw przeciwko wolności seksualnej, w wielu jednostkach policji, ale także prokuratury, tworzy się algorytmy postępowania mające zapewnić komfort pokrzywdzonym oraz prawidłowe zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa. Dla przykładu prokurator rejonowy dla dzielnicy Warszawa - Praga Północ, Targówek i Białołęka¹⁰ wydał zarządzenie, którego celem jest

¹⁰ Zarządzenie z dn. 11.12. 2000 r. Nadmienić jednak należy, że w tym przypadku była nawiązana

zapewnienie pokrzywdzonej przestępstwem zgwałcenia właściwych warunków w kontaktach z policją, prokuraturą i lekarzem. W zarządzeniu tym przyjęte zostały następujące zasady postępowania:

- W policji i prokuraturze wyznaczony zostanie pracownik – kobieta do pierwszego kontaktu ze zgwałconą. Osoba ta będzie uczestniczyć w specjalnych szkoleniach, ułatwiających nawiązanie kontaktu z pokrzywdzoną.
- Policja, przyjmując zawiadomienie o przestępstwie, szczegółowo poucza o konsekwencjach złożenia wniosku o ściganie – art. 12 kpk oraz doręcza pisemne pouczenie o medycznych skutkach zgwałcenia i możliwościach zapobieżenia im¹¹.
- Badanie lekarskie pokrzywdzonej będzie się odbywać w oparciu o postanowienie o powołaniu specjalisty w celu dokonania oględzin i następować będzie bezpośrednio po przyjęciu zawiadomienia o przestępstwie oraz wniosku o ściganie, przed dokonaniem innych czynności z udziałem pokrzywdzonej.
- Po wykonaniu oględzin i badań w szpitalu, pokrzywdzona będzie miała możliwość umycia się i przebrania w odzież własną lub dostarczoną przez szpital. Odzież pokrzywdzonej poddana będzie przez policjanta oględzinom.
- Lekarz ginekolog po badaniu poinformuje o możliwościach uniknięcia ciąży w wyniku zgwałcenia i chorób przenoszonych drogą płciową, umożliwiając natychmiastowe skorzystanie z właściwych środków medycznych.
- Zabezpieczony przez lekarza materiał biologiczny będzie przechowywany i przenoszony w specjalnie oznakowanych pakietach.
- W trakcie badania będą dokonywane również oględziny ciała, w celu stwier-

ściścia współpraca pomiędzy lekarzami ginekologami ze szpitala praskiego a prokuratorem.

¹¹ Pouczenie obowiązywać będzie w formie opracowanej przez Ordynatora Oddziału Ginekologii Szpitala Praskiego. Wniosek o ściganie będzie składany według opracowanego wzoru.

dzenia innych obrażeń tak, aby uniknąć kolejnego badania przez biegłego z zakresu medycyny sądowej.

- Wyniki badania będą przedstawione przez lekarza w specjalnie opracowanym protokole.
- Przesłuchanie pokrzywdzonej zastrzeżone jest dla prokuratora, chyba że odmiennie zarządzi prokurator.
- Przed przesłuchaniem należy rozważyć skorzystanie z udziału psychologa w trakcie czynności, m.in. dla oceny, czy i na jakich zasadach pokrzywdzona może brać udział w postępowaniu, a także dla zapewnienia swobody wypowiedzi świadka ustalić, czy zechce zeznawać w obecności innej osoby.
- Okazanie z reguły powinno się odbywać przez lustro, chyba że pokrzywdzona chce, aby rozpoznanie było bezpośrednie.
- Konfrontacja w razie konieczności, może być dokonana tylko za zgodą pokrzywdzonej.
- Policja i prokurator udzieli po koniecznych czynnościach procesowych pomocy pokrzywdzonej w niezbędnym zakresie: dojazd, pomoc psychologiczna, kontakt z organizacjami pozarządowymi, a w szczególności dysponować będzie właściwymi adresami i telefonami kontaktowymi.

2.5. Udzielenie ofierze pomocnych informacji

Po rozpoczęciu procedury prawnej, należy opowiedzieć ofierze o kolejnych etapach postępowania oraz o tym, gdzie może uzyskać wsparcie, jakie organizacje mogą jej pomóc. Jeśli jest to konieczne, trzeba okazać pomoc pokrzywdzonej w zakresie nawiązania pierwszego kontaktu. Pomocne może okazać się także opowiedzenie, jak wygląda proces karny w sądzie i, jeśli to możliwe, odwiedzenie sali sądowej.

Pamiętajmy - decyzję o wszczęciu procedury prawnej ofiara musi podjąć sama. Jeśli rozważy taką możliwość, powinna

zostać rzetelnie poinformowana o tym, jak wygląda procedura sądowa. Musi wiedzieć, że na sali sądowej będzie miała obowiązek zrelacjonować szczegółowo okoliczności, w których doszło do zgwałcenia. Podczas składania zeznań może być atakowana przez adwokata sprawcy, ośmieszana i oskarżana o sprowokowanie jego klienta. Niestety, często się zdarza, że sam proces sądowy jest równie traumatyczny, co sam gwałt. Niewątpliwie jednak proces może przyczynić się do szybszego powrotu do równowagi osoby pokrzywdzonej - odzyska ona poczucie mocy i sprawstwa: *nie byłam w stanie się obronić, ale mogę to zrobić teraz*. Obecność osób bliskich, mądre towarzyszenie na sali sądowej i poza nią, to podstawy powrotu skrzywdzonej osoby do zdrowia.

Tak opracowana procedura zapewnia profesjonalizm postępowania i poszanowanie potrzeb zarówno pokrzywdzonych, jak i organów ścigania. Pozostaje mieć nadzieję, że stanie się to normą, a nie wyjątkiem.

Istnieją granice ludzkiej odporności, po przekroczeniu których nigdy na powrót nie jest tak samo, obserwowany przez osobę świat nie jest już dla niej taki, jaki był. Trauma odciska piętno na psychice i powoduje zmianę wewnętrznej postawy ofiary. Burzy jej poczucie bezpieczeństwa, zaufanie, poczucie wartości i wiarę w przewidywalność zdarzeń na świecie. Ludzie nie obciążeni urazami, czerpią swoje poczucie bezpieczeństwa przede wszystkim z rozumowego oceniania zjawisk świata. Czują się bezpieczni, bo byli bezpieczni, są bezpieczni i dlatego spodziewają się, że dalej będą bezpieczni. Odwrotnie jest u ludzi obciążonych traumą, ich doświadczenia życiowe są inne, ich optymizm zostaje zniszczony. To doświadczenie traumy, jaką jest zgwałcenie, każe im spostrzegać świat jako wrogi lub w najlepszym razie bezdusznie przypadkowy i nad którym w żaden sposób nie mają kontroli. Warto pomóc im odzyskać wiarę w to, że na świecie obok okrucieństwa istnieje również dobro i sprawiedliwość.